

Пропонується класифікувати правопорушення в сфері державного управління в окрему главу, куди включити і корупційні діяння, а за основу формування цієї глави визначити суб'єкт правопорушення – посадову особу, адже вчинення правопорушення посадовою особою вже є посяганням на державне управління, що зумовлюється морально-етичними вимогами до посадовця.

Науковий керівник:, к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Левчук Станіслав Сергійович
студент III курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: stasleva92@gmail.com

Ключові слова: війни, історія, міжнародне гуманітарне право, захист.

Скільки на політичній мапі світу існують держави, стільки існують і війни. Недарма історію людства називають історією війн, варто лише взяти до уваги той факт, що більш ніж із 3400 років писаної історії лише 250 були мирними.

На жаль, за минулі десятиліття виникли нові види збройних конфліктів, часто гострі й дуже жорстокі, які характеризуються локальністю, обмеженим контингентом військ та участю в них мирного населення.

Цифри говорять самі за себе: з часів закінчення Другої світової війни мало місце близько 150 війн та локальних збройних конфліктів, в яких загинуло близько 20 млн. людей. Тільки у 80-х роках на Землі палахкотіло полум'я 22 війн, 85% їх жертв склало цивільне населення [1].

Війни, як засіб вирішення міждержавних протиріч і задоволення апетитів окремих держав та народів, є об'єктивним явищем, боротьба з яким власне є боротьбою проти людською природи. Карл Клаузевіц, прусський військовий теоретик, у своєму трактаті «Про війну» писав наступне: «Війна — це продовження політики іншими засобами. Війна – це не тільки політичний акт, але і справжнє знаряддя політики, продовження політичних відносин, що здійснюється іншими засобами» [2, с. 15].

Саме тому першочерговим завданням учасників війн є їх гуманізація, зменшення їх шкідливого впливу, а також недопущення страждань мирного населення. Так виникли окремі принципи та норми, що відносяться до міжнародного права, які застосовуються в період збройних конфліктів і визначають припустимість засобів і методів ведення збройних конфліктів, забезпечують захист їхніх жертв, встановлюють взаємовідносини між державами, що воюють, і такими, що не воюють тощо [3, с. 295]. Таким чином ці норми та принципи сформували окрему галузь міжнародного права – право збройних конфліктів. Часом в літературі можна зустріти й іншу назву – міжнародне гуманітарне право, яке в свою чергу складається із «права Гааги» та «права Женеви».

Термін «міжнародне гуманітарне право» вперше був запропонований в 50-х рр. ХХ ст. відомим швейцарським юристом Жаном Пікте і за порівняно невеликий період отримав широке поширення і визнання спочатку в публіцистиці, в юридичній літературі, а потім увійшов в назву Женевської дипломатичної конференції (1974-1977) з питань про підтвердження і розвитку міжнародного гуманітарного права, що застосовується в період збройних конфліктів [4].

Формування права збройних конфліктів почалось разом зі становленням перших стародавніх держав.

Звичайно, перші війни були позбавлені будь-якої регламентації. Війна в стародавньому світі оголошувалась не тільки ворожій державі та її армії – ворогами також визнавалося все населення, що проживало чи знаходилося на ворожій території. Його доля повністю віддавалася на поталу переможцю: захоплені в полон жителі піддавались страті чи перетворювались на рабів.

Однак, зрозумівши той факт, що правило «переможця не судять» діє в обидві сторони, держави починають вдаватися до певних спроб взяти процес ведення війн в певні рамки. Саме так з'являються перші звичаї та закони ведення війни.

Наприклад, в Стародавньому Китаї існували окремі положення, які містились в Кодексі «Сі Ма» та забезпечували захист цивільного населення. За ними захисту підлягали літні люди, підлітки, які не проявляють ворожості. Також було заборонено знищувати приватні та громадські споруди, грабувати приватні торгові лавки, конфісковувати зерно та сільськогосподарські знаряддя праці, вирубувати ліси [5, с. 14].

Схожі норми можна також віднайти і в інших стародавніх державах, наприклад: Індія («Закони Ману»), Єгипет («Сім праць істинного милосердя»), Шумерська цивілізація (Кодекс Хаммурапі), Рим, Греція тощо. Фактично саме з того часу розпочався процес гуманізації ведення війн.

Ця тенденція зберігатиметься і в подальшому. Так в указі для військового командування 1386 р. король Англії Річард II встановлював відповідальність за неналежну поведінку під час проведення воєнних дій. Каралося смертю насильство над некомбатантами того часу (під ними розумілися жінки і незброєні священики), спалювання будинків й осквернення церков. Схожа норма містилася і в статтях Військового статуту, затвердженого Густавом II Адольфом, яка що ніхто не повинен «тиранити над будь-якими священнослужителями, старими людьми, чоловіками або жінками, божевільними і дітьми» [6, с. 590-591].

Новою віхою в процесі становлення права збройних конфліктів стало прийняття 22 серпня 1864 р. Женевської Конвенції «Про поліпшення долі поранених та хворих воїнів під час сухопутної війни». Передумовою її створення та прийняття стала книга Анрі Дюнанна «Спогади про битву при Сольферіно»*, в якій він показав жахливу сторону війни, про яку в той час не було прийнято говорити. В ній він також розповідає про свої ідеї організації добровільних об'єднань допомоги пораненим [7].

Не без зусиль Дюнанна і була розроблена та прийнята Конвенція 1864 р., якою фактично проголошувалось створення Міжнародного Комітету Червоного Хреста (в цій Конвенції було вперше визначено знак медичних установ і персоналу, що займаються доглядом за хворими та пораненими, - червоний хрест на білому тлі). Також за нею встановлювала нейтральність і недоторканість поранених та хворих, що знаходяться в медичних установах, та всього персоналу цих установ: відповідно до положень Конвенції весь персонал медичних установ після закінчення своєї роботи може вільно покинути окуповану територію і повернутися до своїх військ [8].

Першим військовим конфліктом, у якому цієї Конвенції дотримувалися обидві воюючі сторони, була Сербсько-Болгарська війна 1885 р.. Те, що смертність в ній склала не більше 2%, стало беззаперечним доказом на користь необхідності гуманізації та міжнародно-правового регулювання ведення бойових дій.

Після прийняття цієї конвенції світовим співтовариством було прийнято Паризьку Декларацію «Про правила ведення морської війни» 1856 р. (неоціненну роль у її прийнятті зіграв випускник Харківського університету Д.І. Качевський), а також Санкт-Петербурзьку Декларацію «Про заборону розривних куль». Особливістю цих договорів є те, що вони вперше в такій формі, обмежували використання певних методів та засобів війни.

Важливою віхою у формуванні права збройних конфліктів та кодифікації законів та звичаїв війни була Брюссельська міжнародна конференція 1874 р.. Основна мета конференції полягала в розробці угод, що повинні були забезпечити зменшення страждань цивільного

населення під час збройних конфліктів. Результатом цього зібрання було прийняття проекту Декларації, в якій містилися важливі положення про захист цивільного населення і цивільних об'єктів, повага до релігійних переконань, честі, життя та власності мирних мешканців, захист культурних та історичних цінностей тощо [9].

Значення цієї Декларації полягає в тому, що деякі її положення в подальшому лягли в основу конвенцій, що прийняті на Гаазьких конференціях 1899 та 1907 р.

Беззаперечно ключовим етапом розвитку права війни стало проведення I-ої Гаазької конференції 1899 р., яку було скликано за ініціативою імператора Росії Миколи II. У ній брали участь 26 держав, які в подальшому ухвалили наступні конвенції: «Про мирне розв'язання міжнародних сутичок»; «Про закони та звичаї суходільної війни»; «Про застосування до морської війни начал Женевської конвенції 1864 року». Також разом з конвенціями було укладено три декларації, які забороняли використання певних методів (метання снарядів та вибухових речовин з повітряних куль) та засобів війни (снарядів з отруйним газом, розривних та куль, що сплющуються)

В подальшому ці домовленості були узагальнені та уточнені на II-ій Гаазькій конференції 1907 р., участь у якій взяли 43 держави. Ними було прийнято ряд договорів (13 конвенцій та 1 декларація). Основними з них були такі конвенції: «Про мирне розв'язання міжнародних сутичок», «Про початок воєнних дій», «Про закони та звичаї суходільної війни», «Про права та обов'язки нейтральних держав та осіб у разі сухопутної війни».

Конвенції 1899 р. та 1907 р. в світі називають «правом Гааги». Метою їх прийняття було прагнення гуманізувати ведення бойових дій: вони детально регулювали сам процес оголошення та припинення стану війни, початок воєнних дій, визначало становище комбатантів та некомбатантів, а також містили ряд положень, які забороняли чи обмежували певні методи та засоби ведення бойових дій.

Саме Гаазькими конвенціями проголошується один з найважливіших принципів міжнародного права – принцип необхідності мирного розв'язування міжнародних сутичок.

Ще одна важливість і неocenенність Гаазьких конвенцій полягає в тому, що в преамбулі Конвенції «Про закони та звичаї сухопутної війни» від 5 жовтня 1907 р. сказано наступне: «Нині виявилось неможливим дійти згоди щодо постанов, які охоплювали б усі випадки, що дійсно виникають. З іншого боку, до намірів Високих Договірних Сторін не могло входити, щоб непередбачені випадки, за відсутності писемних постанов, були б надані на довільний розгляд військових командувачів»[10]. Фактично цим було санкціоновано (надано юридичної сили) звичаям та законам війни, що існували до прийняття Конвенції, і які можуть виникнути у майбутньому.

Гаазькі конференції, в цілому, мали прогресивне значення, але вони містили один суттєвий недолік у формі застереження загальності (*clausula si omnes*). Відповідно до статті II Конвенції про закони і звичаї суходільної війни: «Постанови цієї Конвенції, обов'язкові лише для Договірних Держав і тільки у випадку, якщо всі воюючі сторони беруть участь у Конвенції». Ця норма значною мірою знижувала ефективність реалізації положень цих конвенцій.

Необхідно зазначити, що, наряду з Гаазькими конвенціями в 1906 р., з метою забезпечення більшого захисту жертв війни на суші була переглянута Женевська конвенція 1864 р.

Перша світова війна 1914-1918 рр. стала справжнім випробуванням на міцність для вище зазначених конвенцій та декларацій. Їхнє дотримання, а також дії Міжнародного Комітету Червоного Хреста, відіграли головну роль у порятунку життя людей та в попередженні їх надмірних страждань. В той же час, незважаючи на існуючі обмеження та заборони, театри бойових дій перетворились на полігони для випробування нових видів зброї (кулеметів, танків, розривних снарядів, потужної артилерії) та методів ведення війни (використання сильнодіючих отруйних речовин, як Троїстим союзом, так і Антантою).

Оговтавшись від наслідків Великої війни (як її називають у Європі), держави знову сідають за стіл переговорів, результатом яких стала Конвенція «Про поліпшення долі

поранених і хворих у діючих арміях» 1929 р., яка переглядала положення попередніх договорів. В ній було регламентовано питання, що перш за все стосуються статусу військовополоненого: взяття та утримання в полоні, створення окремих таборів військовополонених та побутові умови в них, використання праці військовополонених, а також відповідальність військовополонених перед державою, що їх полонила.

Незважаючи на принцип мирного регулювання суперечок, 1939 р. в Європі розв'язалась чергова війна, яка відразу ж переросла в Другу світову. Її історія рясніє кричущими випадками порушення загальновизнаних правил ведення війни (при чому з обох сторін), використанням заборонених методів та засобів, тортури, вбивства мирного населення, військовополонених, навіть етногеноцид, були буденними явищами в ті роки. Причина тому - відсутність на той час у міжнародному праві ефективного механізму відповідальності за порушення законів та звичаїв війни.

Як наслідок було вирішено почати все заново. Так, на міжнародній дипломатичній конференції у Женеві (квітень-серпень 1949 р.) була укладена Женевська Конвенція «Про захист жертв війни», до якої входили наступні конвенції:

- Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених та хворих в діючих арміях;
- Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих у корабельних аваріях, зі складу озброєних сил на морі;
- Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими;
- Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни.

Також дипломатичною конференцією з питань про підтвердження і розвиток міжнародного права, що проходила в Женеві з 1974 по 1977 роки, було прийнято два додаткових протоколи до конвенцій 1949 року. Протокол I стосується захисту жертв міжнародних конфліктів. Протокол II – жертв внутрішніх збройних конфліктів.

Також слід зазначити, що окремо було створено ряд конвенцій, які забороняють чи обмежують застосування деяких засобів та методів ведення війни (перш за все, застосування зброї масового ураження). Серед них було прийнято:

Договір «Про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою» («Московський договір») 1963 р.;

Конвенцію «Про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення» 1972 р.;

Женевську Конвенцію «Про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого застосування засобів впливу на природне середовище» від 10 грудня 1976 р.;

Женевську Конвенцію «Про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що мають можливість наносити надмірні ушкодження чи мають невиборчу дію» від 10 жовтня 1980 р. з подальшими протоколами (Протокол I «Про осколки, які не піддаються виявленню»; Протокол II «Про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв»; Протокол III «Про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї»; Протокол IV «Про лазерну зброю, що осліплює»; Протокол V «Про вибухонебезпечним пережиткам війни»);

Конвенцію «Про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення» 1993 р.;

Конвенцію «Про заборону застосування, складування, виробництва і передачі протипіхотних мін та їх знищення» від 3–4 грудня 1997 р.

Отже, міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів) є галуззю міжнародного права, системою норм та принципів, що створені з метою гуманізувати ведення бойових дій, зменшити страждання їх учасників, не допустити жертв серед цивільного населення, захистити жертв війни. На думку автора, головною метою міжнародного гуманітарного права на теперішній час є створення дієвого механізму, що не допустив би використання заборонених методів та засобів війни, і реально захистив би всіх тих, кого в свій вир втягує війна.

Примітки:

*Битва при Сольферіно 24 червня 1859 р. між Францією та Сардинським королівством з однієї сторони та Австрійською імперією з іншої, всього з обох сторін загинуло, зникло безвісти та було взято полон 40,000 чоловік.

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Червяцова А.О.

Література:

1. Пашинський В. Застосування міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів // Воєнна історія – 2003. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://warhistory.ukrlife.org/2_03_4.htm 21:02/08.04.2013.
2. Клаузевиц К. О войне [текст]. / пер. с нем. А.К. Рачинского— М.: Госвоениздат, 1934. – 692 с.
3. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського [текст]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
4. Числов Э.Г. Распространение знаний о международном гуманитарном праве // Белорусский журнал международного права и международных отношений — 2000. — № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evolutio.info/content/view/337/51/> 21:12/08.04.2013.
5. Мартыненко Е.В. и др. Международное гуманитарное право [текст]. - Москва, 1991. — 77 с.
6. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підруч. / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко [текст]. - К. : Знання, 2012. - 631 с.
7. Веремеев Ю. Конвенция по улучшению участи раненных в армиях в поле. Женева, 22 августа 1864 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://army.armor.kiev.ua/hist/zenevan-1-a.php> 21:23/08.04.2013
8. Филин О. Анри Дюнан – основатель «Красного Креста» // Журнал Человек без границ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.manwb.ru/articles/persons/great_europ/RedCross_OFilin/ 09:23/09.04.2013
9. Вовк О.О. Закони та звичаї війни: теоретико-правовий аспект // Часопис Академії адвокатури України – 2012. - № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-3/12vootpa.pdf> 21:25/08.04.2013.
10. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_222 21:32/08.04.2013.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Лимаренко Сергій Анатолійович

Національний університет

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,

Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ

4 курс, 1 група

e-mail: serg_iz_chehova@mail.ru

Ключові слова: проступки, позасудова процедура, злочинно-деліктне право

Процедурне законодавство західно-європейських держав неоднорідне у питанні правової природи, ступеня систематизації, обсягу повноважень адміністративних органів. Але процедура